Universal Declaration of Human Rights - Akan (Akuapem)

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR* in *Unicode* project, http://www.unicode.org/udhr.

AMANSAN MPAEMUKA A EFA ONIPA BIARA KYEFA HO

NHYENMU

Esiane se nidi ne biakoye ne hokwan a adesamma abusua no wo no ne ahofadi, atentrenee ne asomdwoe a ewo wiase no nhyease.

Esiane se obu a wommu ne animtiaa a wode bu onipa biara Kyɛfa no akowie atirimodenne ahorow mu no apusuw wiase no ahonim, ne ohwe a yɛhwɛ kwan sɛ wiase bi reba a adesamma benya ahofadi wo okasa ne gyidi ho, na woabo dawuru sɛ osuro ne ohia jo ahofadi ne omanfo botae,

Esiane se nea ebeye na omanfo remfa atuatew kwan so se nea etwa to de atu atirimoden ne nhyeso agu, nti, ese se yede mmara sodi bo onipa biara kyefa ho ban,

Esiane se eho hia se vebema avankofa abeda aman horow ntam.

Esiane se nnipa a wowo Amanaman Nkabom no Mmara no mu no agye se wogye onipa biara kyefa tom, na wogye tom se onipa desani biara nya ne kyefa, nidi ne osom a wosom bo; afei wogye mmarima ne mmea Kyefa tom, na wobo mmoden se wobema omanfo atu mpon wo asetena pa mu wo ahofadi bebree mu,

Esiane se Kuw Mma ahye bo se wone Amanaman Nkabom mo beye biako de ama aman nyinaa anya obu ama onipa biara kyefa ne ahofadi ahorow no

Esiane se Kyefa ne ahofadi ahorow ho hia sen biara na ama bahye yi aba mu koraa nti,

Ende, Afei,

Kuw Kese No

Pae mu ka

Amansan Mpaemuka a ɛfa Onipa Biara Kyɛfa ho no

Se mmodenbo gyinapen ma nkurofo ne aman nyinaa, a yen botae ne se nnipa nkorenkore ne aman nyinaa bekae saa Mpaemuka yi bere nyinaa, na wonam okyerekyere ne nhomasua so akyere obu ama saa kyefa ne ahofadi ahorow yi, na wode nkakrankakra ama nnipa a wowo won a wowo amannone ate ase, agye atom, adi so pepeepe wo nnipa a wowo Kuw Mma no ankasa man mu, ne omanfo a wotete won nsasesin mu.

Ahvede 1

Woawo adesamma nyinaa se nnipa a wowo ahofadi. Won nyinaa wo nidi ne kyefa koro. Wowo adwene ne ahonim, na ese se wobu won ho won ho se anuanom.

Ahyede 2

Ese se obiara nya kyefa ne ahofadi ahorow a waaka ho asem wa Mpaemuka yi mu no a nnipa animhwe anaa nyiyim nni mu, te se ebia abusua a ofi mu, ahosu, se aye abea anaa abarima, se aka kasa bi anaa awa kuw bi mu, se awa ahode, se wawoo no akwan bi so no mfa ho koraa.

Bio, worenye nyiyim biara esiane obi amanyo anaa oman anaa asase a obi fi so no nti. Emfa ho hwee se oman no de ne ho anaase ebata oman foforo bi ho, anaa nso enni n; ankasa ho so, anaase Oman foforo bi na edi won so.

Ahvede 3

Obiara wo nkwa, ahofadi ne ne nipaban ho ahobanbo.

Ahyede 4

Wəremfa obiara nkə nkoasom anaa nkoaye mu. Wəabara nkoasom ne nkoatə ne nea etete saa nyinaa.

Ahvede 5

Ense se wode aninyanne, atirimoden, ne nea emfata se wode ye nnipa anaa ayayade biara twe obiara aso.

Ahvede 6

Mmara mu no, onipa biara wo ho kwan se wogye no tom se onipa.

Ahyede 7

Nnipa nyinaa ye pe wo mmara anim, na ese se wonam mmara so bo obiara ho ban a nyiyim biara nni mu. Obiara wo banbo koro no ara a esiw nyiyim a esee Mpaemuka kwan no kyefa no bi.

Ahvede 8

Obiara wo nea ne man asennii mmara ahyehye ato ho a wove de pata nea obi afom no no hokwan anaa kyefa.

Ahyɛde 9

Wərenkyere obi, mfa no nto afiase anaa wərempam no mfi ne man mu əkwa are kwa.

Ahvede 10

Obiara wo hokwan se asennifo a wonni obiara afa a wonye nyiyim di n'asem wo peteem senea woye onipa biara, de kvere ne kvefa ne n'asede ahorow wo mmarato bi a wode tia no ho.

Ahvede 11

- 1. Asem a obi di na odi mu fo ma wotwe n'aso no woremfa nto onipa biara so gye se wonam mmara so adi onii no asem wo n'akyigyinafo anim abu no fo ansa.
- 2. Se obi ye bone bi na akyiri yi wohu se anka ese se wotwe n'aso, nanso bere a onii yo yee saa bone no, na ne man anaa ne man ne aman foforo bi mmoo mu nyee mmara bi a etia bone no a, ende ense se wotwe odeboneyefo no aso. Saa ara nso na woreemfa asotwe a emu ye duru mma bone bi nsen nea ewo ho bere a woyee saa bone no.

Ahvede 12

Wəremfa nea mmara nnim biara so nhiahia obiara ho wə ne kokoamsɛm, n'abusua, ne fi ne ne mfɛfo ntam asɛm bi ho. Saa ara na wərentiatia ne nidi ne n'anuonyam so. Obiara wə banbəde yi kyɛfa a mmara taa akyi.

Ahvede 13

- 1. Obiara wo kyefa anaa hokwan se okyinkyin anaa otena baabiara wo nea ne man ahye ano koka.
- 2. Obiara wa ne kyefa anaa hokwan se ofi aman biara mu, a n'ankasa de ka ho, na asan ka ne man mu bio.

Ahvede 14

- 1. Obiara wa kyefa anaa hokwan se esiane amanyesem ho ataa bi nti aka aman foforo bi mu kape guankabea.
- 2. Saa Kyɛfa anaa hokwan yi yera bere a guanko no nnyina amanyɛsɛm mu amanenya anaa Amanaman Nkabom gyinae so.

Ahvede 15

- 1. Obiara wa kyefa anaa hokwan se aye amanba wa baabiara.
- 2. Wəremfa biribi a ɛnnam mmara so nsiw obiara manbayɛ ho kwan. Sɛ obi pɛ sɛ əsakra ne manbayɛ fi baabiara nso a, wərensiw no kwan.

Ahvede 16

- 1. Sɛ mmarima anaa mmea bi du wən mpanyin afe so, na wən abusua, wən man anaa wən asəre mu nhyehyɛe nsiw wən mu ni kwan a, ɛnde wəwə kyɛfa anaa hokwan sɛ wəware kyekye abusua. Wən nyinaa wə aware mu kyɛfa pɛ wə wən aware ne wən awaregu berem.
- 2. Okunu ne overe nko ara na ese se wopene so ka won aware bom se awarefo.
- 3. Okunu ne oyere ne mma abusuabo no ne kuwye abose fekuw biara mu, ese se fekuw anaa oman no bo saa abusuakuw yi ho ban.

Ahyɛde 17

- 1. Obiara wo ho kwan se ono nko ara pe ahonyade anaase one afoforò pe bi.
- 2. Wəremfa nea eenyina mmara so nnye obi ahonyade mfi ne nsam.

Ahvede 18

Obiara wo adwenem nsusuwii, ahonim ne nyamesom biara a ope ho kyefa anaa eho kwan. Saa kyefa anaa hokwan yi ma obi de ne ho se obesakra ne nyamesom anaa ne gyidi, ema obiara de ne ho se ohwehwe ankorankoro anaa ododow nyamesom, anaa one afoforo bom som wo peteem anaa kokoam, nam so yi ne nyamesom anaa gyidi adi wo kyerekyere, nneyee ne osom mu.

Ahvede 19

Obiara wo ne kyefa anaa hokwan se oka n'adwene ne nsusuwii. Saa kyefa yi ma obiara kura ne nsusuwii mu a obiara nnye no asabawmu. Owo hokwan se ohwehwe anaa otie adesuade ne nsusuwii biara, na ono nso nam okwan biara so ma afoforo te a aman ahye nsiw evi ho kwan.

Ahvede 20

- 1. Obiara wə hokwan sɛ əkə asomdwoe nhyiam ase anaa ədəm fekuw biara.
- 2. Ense se wohye obiara se onkodom fekuw bi.

Ahvede 21

- 1. Obiara wə hokwan se onva kvefa wə ne man mu Aban mu, se eve tee anaa enam ananmusifo so.
- 2. Obiara wa kyefa koro wa ne man nu asom adwuma ho.
- 3. Omanfo no pe na ebeye Aban no nnyinaso. Wonam abatow a wonam so paw nnipa a eye kokoam ododow adeye a woahyehye ne bere ato ho so na ebeda ope vi adi.

Ahvede 22

Onipa biara, se bye fekuw muni yi, wo ne kyefa wo akyigyina a oman no anaa oman no ne aman afoforo abom apere anya no ho senea oman no nhyehyee ne sikasem te. Onipa biara wo sikasem, omanbaye ne amammere ho kyefa a eho hia ma ne nidi ne ne nipasu.

Ahvede 23

- 1. Obiara wo adwumaye ho kyefa, ode ne ho se opaw adwuma a ope se oye, owo adwumaye mu nhyehyee pa ne emu banbo no ho kyefa.
- 2. Obiara wə adwumaye ne eso akatua a wəde ma no ho kyefa a nyiyim biara nni mu.
- 3. Obiara a bye adwuma no wo ne kyefa a ese se onya wo akatua a efata a ebema one n'abusuafo anya atenaye a efata onipa nidi ho. Se ehia nso a, ese wode fekuwbo mu akvigyina ka ho.
- 4. Eye obiara kyefa se əhye adwumayefo fekuw ase anase nso ədəm bi, na ənam so bə ne yiyedi ho ban.

Ahvede 24

Obiara wo ohome ne bonnodi bere ho kyɛfa. Nnonhwerew a woahyehyɛ sɛ wode yɛ adwuma a ɛmmoro so ne adwuma mu akwamma bere a wotua odwumaveni no ka nso ka ho.

Ahyɛde 25

- 1. Obiara wo ne kyɛfa anaa hokwan sɛ one n'abusuafo nya asetena yi mu yiyedi a ɛma one n'abusuafo nya ahooden ne asetena pa. Aduan, adurade, afi, ayaresa ne fekuw mu osom adwuma nso ka ho. Saa ara nso na ɛyɛ obiara kyɛfa sɛ onya akyigyina a wode ma obi a onni adwuma bi yɛ anaa oyare anaa odi kuna anaa wabo akora anaa aberewa anaa asetena mu ahyiakwa mma n'ani nwie gye wo asetena mu ho.
- 2. Ese se wode ohwe pa hwe obaatan ne oba biara. Emfa ho hwee se mmofra bi ye awarefo mma anaa mpenafo mma. Ese se won nyinaa nya won kyefa wo asetena mu banbo ho.

Ahvede 26

- 1. Obiara wo ho kwan se osua ade. Anye yiye koraa no, ese se obiara nya sukuuko anaa adesua kwa wo ne mmofraase wo nneema nketenkete bi ho. Ese se wode ohye to ho ma obiara nya mmofraase adesua. Mfiridwuma ho adesua ne dwumadi ahorow no sua anaa sukuupon mu adesua ho de, obiara benya ne kyefa senea n'adwene ne ne mmodenbo kyere.
- 2. Ese se adesua nyinaa botae ye nea ehwehwe nkoso ma onipadua ne obu mu denhye ma adesamma kyefa a efa nnipa ahofadi horow no ho. Eyi bema ntease, denye ne ayonkofa aba aman, mmusua anaa asore horow nyinaa ntam. Ebehye Amanaman Nkabom no den ama asomdwoe aba wiase.
- 3. Awofo wa kyefa anaa hokwan a eso se wabepaw nhomasua ko a wape ama wan mma.

Ahvede 27

- 1. Obiara wo ne kyefa anaa hokwan se ode ne ho fra kwasafo amammere mu. Owo ne kyefa anaa hokwan wo mfaso a efi nyansasua ne abodemuhwehwe mu ba no mu.
- 2. Obiara wo nnepa a efi abodemuhwehwe, nhomasua anaa nsaanodwuma adeye bi a ode ne nsusuwii ama aba no mu kyefa.

Ahvede 28

Obiara wo ho kwan se onya fekuw anaa amanaman nhyehyee a ekura kyefa ne ahofadi horow a woabobo din wo Mpaemuka yi mu no mu.

Ahvede 29

- 1. Obiara wo ne kwasafo asede a eno mu na se oye a, onam so ma onyin a ne nipadua nyin no wie peye.
- 2. Ansa na obiara benya ne kyɛfa ne ahofadi no, gye sɛ əno nso ayɛ nea mmara hwehwɛ wə ne ho sɛ əyɛ ma afoforo ma wən nso nya wən kyɛfa ne ahofadi. ɛsɛ sɛ onii no bə əbra pa, na əkyerɛ obu ma guasodeyə ne ədodow amammu mu vivedi.
- 3. Ense se saa kyefa anaa ho kwan ahorow yi ye nea ene Amanaman Nkabom no atitimpow ne gyinapen bo abira.

Ahvede 30

Ense se onipa biara kyere nsem a ewo Mpaemuka yi mu no ase se eye ade bi a ema Əman, fekuw anaa onipa bi kyefa anaa tumi, nam so see kyefa ne ahofadi horow a woabobo din wo nhoma yi mu no.